

Phenomenological Pathology of Adolescent Girls' Gender Identity in Cyberspace

Atyeh Soltan

Mohammadi 

Master's student in Family Counseling, Center Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Zahra Sadat Pour

Seyyed Aghaei 

Assistant Professor, Counseling Department, North Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Abstract

In addition to face-to-face social interaction, the structure of gender identity in teenagers is influenced by new communication technologies, especially the Internet and virtual networks. Therefore, the current research was conducted with the aim of investigating the lived experiences of teenage girls from being in the virtual space and its effect on their gender identity. This study is of qualitative type and using phenomenology method and was conducted by using purposeful sampling and analysis of semi-structured interviews with girls aged 13 to 18 years old in Tehran. Finally, after conducting 20 in-depth semi-structured interviews, the researcher reached data saturation. Interviews were analyzed using Smith's method. In this research, 4 main themes and 9 sub-themes and 52 meaning units were obtained, the main themes were: "girls' behavioral changes", "access to early sexual information", "decrease in self-confidence", "gender identity disorder". According to the results obtained from this research, being more than 5 hours a day on virtual networks such as Instagram causes damage to the gender identity of teenage girls.


Keywords: Gender Identity, Virtual Space, Girls, Phenomenology.

* Corresponding Author: spsaghaei@gmail.com


How to Cite: Soltan Mohammadi, A., Pour Seyyed Aghaei, Z. S. (2023). Phenomenological Pathology of Adolescent Girls' Gender Identity in Cyberspace, *Journal of Culture of Counseling and Psychotherapy*, 14(54), 61-84.

آسیب‌شناسی پدیدارشناسانه هویت جنسیتی دختران نوجوان در فضای مجازی

دانشجوی کارشناسی ارشد مشاوره خانواده، واحد تهران مرکز،
دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

عطیه سلطان محمدی 

استادیار گروه مشاوره، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد
اسلامی، تهران، ایران

زهره سادات پورسیدآفایی * 

چکیده

ساختار هویت جنسیتی در نوجوانان علاوه بر تعامل اجتماعی رودررو، تحت تأثیر فناوری‌های نوین ارتباطی و در رأس آن اینترنت و شبکه‌های مجازی، قرار دارد؛ بنابراین پژوهش حاضر با هدف بررسی تجارب زیسته دختران نوجوان از حضور در فضای مجازی و تأثیر آن بر هویت جنسیتی آنان انجام شد. این مطالعه از نوع کیفی و با استفاده از روش پدیدارشناسی است و با بهره‌گیری از نمونه‌گیری هدفمند و تحلیل مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با دختران ۱۳ تا ۱۸ سال شهر تهران انجام شد. در نهایت پس از انجام ۲۰ مصاحبه نیمه‌ساختاریافته عمیق پژوهشگر به اشیاع داده‌ها رسید. مصاحبه‌ها با روش اسمیت مورد تجزیه تحلیل قرار گرفتند. در این پژوهش ۴ مضمون اصلی و ۹ مضمون فرعی و ۵۲ واحد معنایی به دست آمد که مضامین اصلی عبارت بودند از: «تغییرات رفتاری دختران»، «دسترسی به اطلاعات زود هنگام جنسی»، «کاهش اعتماد به نفس»، «اختلال در هویت جنسیتی». با توجه به نتایج به دست آمده از این پژوهش، حضور بیش از ۵ ساعت در روز در شبکه‌های مجازی مانند اینستاگرام باعث آسیب به هویت جنسیتی دختران نوجوان می‌شود.

کلیدواژه‌ها: هویت جنسیتی، فضای مجازی، دختران، پدیدارشناسی.

مقاله حاضر برگرفته از پایان نامه کارشناسی ارشد رشته مشاوره خانواده دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز است.

* نویسنده مسئول: spsaghaei@gmail.com

مقدمه

نوجوانی^۱ یک مرحله کلیدی تحول برای فرد است که با تغییرات شدید بیولوژیکی، روانی و اجتماعی همراه است و در آن نوجوانان در مسیر تحول خود به سمت تبدیل شدن به افراد بزرگسال مستقل و مسئول، تجربه کسب می‌کنند (دیاموند^۲، ۲۰۲۰). در دوره نوجوانی علاوه بر اهمیت یافتن جاذبه جنسی، بدن نیز از لحاظ ظاهری دچار تغییرات پیچیده و متنوعی می‌شود که نتیجه بلوغ است (کالتیالا-تینو و لیندبرگ^۳، ۲۰۱۹). بلوغ بر همه جنبه‌های جسمی و روانی نوجوان تأثیر می‌گذارد (دیاموند، ۲۰۲۰). مهم‌ترین جنبه تحولی این دوره، شکل‌گیری و تثبیت هویت است (استینزما^۴ و همکاران، ۲۰۱۳) که ابعاد مختلفی دارد و یکی از مهم‌ترین آن‌ها هویت جنسیتی^۵ است (کالتیالا-تینو و لیندبرگ، ۲۰۱۹). تصویری که افراد از خود به‌عنوان زن یا مرد در ذهن دارند، سبب می‌شود به شیوه خاصی بی‌اندیشند و احساس و رفتار خاصی داشته باشند؛ این تصویر را در افراد هویت جنسیتی می‌گویند (گریفین^۶ و همکاران، ۲۰۲۱). هویت جنسیتی بیشتر رفتارهای فرد را شامل می‌شود. صحبت کردن با ادبیات زنانه یا مردانه، نحوه لباس پوشیدن، علاقه‌مندی به کارهای مختلف و مسائل دیگر بخشی از هویت جنسیتی را تشکیل می‌دهند که می‌تواند مطابق یا مخالف با جنسیت وی باشد (پنک و گریسی^۷، ۲۰۰۳).

از دیدگاه سبب‌شناسی، عقیده بر این است که ترکیبی از عوامل زیستی، روان‌شناختی و اجتماعی زمینه‌ساز شکل‌گیری هویت جنسیتی در افراد است (توربان و هرنسافت^۸، ۲۰۱۸). در همین راستا، هویت جنسیتی می‌تواند به‌شدت تحت تأثیر تعامل اجتماعی باشد. در واقع دختران از طریق هویت جنسیتی به بازتولید ارزش‌ها، نگرش‌ها و رفتارهایی

1. adolescent
2. Diamond, L. M.
3. Kaltiala-Heino, R., & Lindberg, N.
4. Steensma et al.
5. Gender identity
6. Griffin et al.
7. Renk, K., & Creasey, G.
8. Turban, J. L., & Ehrensaft, D.

می‌پردازند که محیط اجتماعی برای یک دختر تصویب کرده است (جنکینز^۱، ۲۰۱۸). پیتر (۲۰۰۱) معتقد است هویت جنسیتی افراد تنها از طریق تعامل اجتماعی رودررو ساخته نمی‌شود؛ بلکه عوامل مختلفی از جمله فناوری‌های نوین ارتباطی در شکل‌گیری و جهت‌دهی به آن دخالت دارند. در واقع، گسترش فناوری‌های نوین ارتباطی و در رأس آن اینترنت و شبکه‌های مجازی، فضایی برای ساخت مجدد هویت جنسیتی فراهم نموده است (فوش-ویلارونگا^۲، ۲۰۲۱).

باید توجه داشت تعاملی که در اینترنت برقرار می‌شود، با تعامل چهره به چهره متفاوت است. عواملی از قبیل کمبود علائم بصری و گمنامی شخص، شیوه تعاملی کاملاً متفاوتی از تعامل چهره به چهره فراهم می‌کند. در نتیجه، این احتمال وجود دارد که هویت‌هایی که در طول تعامل اجتماعی واقعی با موفقیت ساخته می‌شوند، از طریق ارتباطات اینترنتی در فضای مجازی، به‌گونه‌ای متفاوت از دنیای واقعی ساخته شوند (نیکخواه قمصری و منصوریان راوندی، ۱۳۹۳). در این میان، اینستاگرام به‌عنوان شبکه اجتماعی با محوریت عکس و ویدیو، اخیراً به‌ویژه بین نوجوانان محبوبیت کسب کرده است. اینستاگرام در ماه بیش از یک میلیارد مخاطب فعال و روزانه ۵۰۰ میلیون کاربر فعال دارد (بیکر و والش^۳، ۲۰۱۸). طبق آمار سایت satista در ژانویه ۲۰۲۱، زنان ۵۰/۸ درصد کاربران شبکه اینستاگرام را تشکیل می‌دهند. این فضا به جهت پایش و سانسور کمتر، میدان عمومی جدیدی برای کاربران و به‌صورت اختصاصی برای دختران فراهم کرده است (اردکانی فرد، ۱۴۰۰). در خصوص پلتفرم‌های ترجیحی نوجوانان ایرانی برای حضور در رسانه‌های اجتماعی، اطلاعات دقیقی در دسترس نیست ولی گزارش‌های کلی موجود حاکی از آن است که در طی دو سال اخیر، تعداد کاربران شبکه‌های اجتماعی بالای ۱۵ سال، از ۵۳ درصد به ۶۵ درصد رسیده است. (پورشهریاری، عبداللهی و امینی، ۱۴۰۱) و روند رو به رشد تعدد فعالیت زنان کاربر با اصطلاحات جدید اینستاگرامی

-
1. Jenkins, K.
 2. Fosch-Villaronga et al..
 3. Baker, S. A., & Walsh, M. J.

با آمار رسمی ۳۱ درصدی از کاربران خانم و ۲۱ درصدی از مردان و انتشار هزاران پست اینستاگرامی در طول روز از طرف کاربران زن در صفحات اینستاگرامی‌شان مؤید افزایش حضور دختران و زنان است. از این رو می‌توان از اینستاگرام به‌واسطه ایجاد فرصت برای خودبیانگری زنان، به‌مثابه زنانه‌ترین رسانه در ایران نام برد (باقری، ربیعی، اکبری، قاسمی، ۱۴۰۰).

حقیقت این است که نوجوانان به هنگام استفاده از فضای مجازی، جمعیتی آسیب‌پذیر محسوب می‌شوند (زندکریمی، شالباف و دهدست، ۱۴۰۱). چراکه با توجه به مقتضیات رشدی دوره نوجوانی، وضعیت هیجانی نوجوان با ویژگی‌های مثبت کمتر و بی‌ثباتی بیشتر توصیف می‌شود و فرایندهای خود‌مدیریتی و تنظیم هیجانی در حال رشد و تکامل هستند (وارتبرگ و همکاران^۱، ۲۰۲۱). در چنین شرایطی، افزایش استفاده از رسانه‌های اجتماعی آنلاین برای نوجوانی که فاقد توانایی و مهارت‌های رشدی لازم برای مواجهه صحیح با آن است خطرآفرین می‌باشد (خواجوندی احمدی، ابراهیمی، ۱۴۰۰) و سبب به‌وجود آمدن کارکردهای نامطلوب یا به‌اصطلاح کارکرد گرایان، دژکارکرد می‌شود (نقشبندی، خواجه نوری و عباسی شوازی، ۱۴۰۱).

نفوذ فضای مجازی در روند هویت‌یابی افراد، توجه پژوهشگران را به جوانب مختلف تأثیرگذاری آن بر هویت جنسیتی جلب نموده است. درحالی‌که برخی پژوهش‌های اولیه در این زمینه بیانگر عدم تضعیف هویت کاربران فضای مجازی است؛ پژوهش‌های اخیر نظیر (وانگ و همکاران^۲، ۲۰۲۲؛ ابوالفتحی و همکاران، ۲۰۲۲؛ فتحی و همکاران، ۱۴۰۱؛ طالعی و همکاران، ۱۳۹۸؛ ریچارد و کوچوت-اسچیکس^۳، ۲۰۲۰؛ و مولایی و جانی، ۱۳۹۴) مؤید این امر است که حضور در فضای مجازی و استفاده از اینترنت باعث شکل‌گیری و تقویت هویت مدرن و تضعیف هویت ملی، فرهنگی و حتی جنسیتی شده است. به‌عنوان مثال افزایش وزن در زمان بلوغ در دختران در تقابل با تجویز شبکه‌های

۱. Wartberg, L. & et al.

2. Wang et al.

3. Richard, G., & Couchot-Schiex, S.

اجتماعی و ایدئال خواهی درباره جذابیت فیزیکی قرار می‌گیرد و مقایسه مستمر خودانگاره می‌تواند منجر به کاهش احساس خود ارزشمندی، ایجاد اختلالات خوردن، افسردگی (پورشهریاری، عبداللهی و امینی، ۱۴۰۱)، احساس شرمساری و بدریخت‌انگاری (کریمیان و همکاران، ۱۳۹۶) و افزایش سطح استرس و اضطراب تأیید (والفرز و یوتز،^۱ ۲۰۲۲) در این دسته از کاربران اینترنتی شود. همچنین مواجهه با محتوای خارج عرف جنسی زمینه‌ساز الگوبرداری و تشویق و تسهیل ارتباط با جنس مخالف (ابراهیمی و خواجوند احمدی، ۱۳۹۹) و به دنبال آن، داشتن رابطه جدی‌تر مانند رابطه جنسی در فضای واقعی است (روکاج،^۲ ۲۰۲۰) به گونه‌ای که تغییرات رفتاری را در نوجوانان به وجود می‌آورد (دی‌وریس و ووسن،^۳ ۲۰۱۹).

مجموعه این عوامل فرایند شکل‌گیری هویت جنسیتی دختران را دچار اختلال می‌کنند (پمپک و همکاران،^۴ ۲۰۰۹). افراد با اختلال در هویت جنسیتی، در ذهن و روان خویش، خود را از جنس دیگر می‌بینند و باور دارند به‌اشتباه در قالب مرد یا زن متولد شده‌اند (زوکرها،^۵ ۲۰۱۹). طبق پنجمین طبقه‌بندی راهنمای تشخیصی و آماری اختلالات روانی، این اختلال به‌صورت کلامی در تأکید شخص برای تعلق به جنس مخالف و یا در قالب غیر کلامی و رفتار جنس مخالف تظاهر می‌نماید (بیکر و همکاران،^۶ ۲۰۱۸).

بنابراین، فضای مجازی، از جمله اینستاگرام، با ابزارهای فرهنگی هویت‌سازی که در اختیار دارد، فرصت تعاملات گسترده و نامحدود را در سطحی وسیع ایجاد می‌کند و تعاملات مذکور، شکل‌گیری هویت جنسیتی را با استفاده از منابع جدید فراهم ساخته و می‌تواند معنای متفاوتی از جنسیت بسازد. با این حال اکثر پژوهش‌های انجام‌شده در این

-
1. Wolfers, N. & Utz, S.
 2. Rokach, A.
 3. De Vries, D. A., & Vossen, H. G.
 4. Pempek et al.
 5. Zucker, K. J.
 6. Becker et al.

رابطه به صورت طرح‌های علی-مقایسه‌ای و همبستگی بوده و در رابطه با بررسی تجربه زیسته و جزئیات تأثیر فضای مجازی بر مفاهیمی از قبیل هویت جنسیتی در دختران نوجوان پژوهش پدیدارشناسانه‌ای یافت نشد؛ بنابراین با نظر به اهمیت نقش فضای مجازی در بروز هویت جنسیتی در پژوهش حاضر به بررسی تجربه زیسته نوجوانان دختر از چگونگی تأثیر فضای مجازی در هویت جنسیتی آنان پرداخته می‌شود.

روش

در پژوهش حاضر از طریق مصاحبه نیمه‌ساختاریافته، تجارب زیسته دختران نوجوان از حضور در فضای مجازی و چگونگی تأثیر آن بر هویت جنسیتی آن‌ها بررسی شد. در پژوهش کیفی بر آگاه‌شدن از احساسات، نظرات، نگرش و ذهنیت شرکت‌کنندگان تأکید می‌شود. پژوهش کمی بر دیدگاه خود پژوهشگر مبتنی است، در صورتی که در پژوهش کیفی با تأکید بر دیدگاه‌های افراد مورد مطالعه، قصد بر آن است که پدیده یا رویداد مورد مطالعه را از درون و زاویه دید افرادی بشناسد که در پژوهش شرکت کرده‌اند (بلیکی^۱، ۱۹۳۳، ترجمه چاوشیان، ۱۴۰۰). یکی از اهداف عمده پژوهش کیفی افزایش درک از پدیده مورد پژوهش است. در پژوهش حاضر برای درک بهتر اینکه دختران نوجوان، تأثیر فضای مجازی را بر هویت جنسیتی خود چگونه تجربه می‌کنند، از روش پدیدارشناسی استفاده شده است. استفاده از پدیدارشناسی به منظور پژوهش و آگاهی مستقیم نسبت به تجربیات و مشاهدات و به عبارت دیگر، نسبت به پدیده‌هایی است که بی‌واسطه در تجربه ما ظاهر می‌شوند. این رویکرد برای بررسی بافت و متن زندگی و کنش‌های عملی زندگی هر روزه شرکت‌کنندگان استفاده می‌شود. این روش به این دلیل انتخاب شده است که پژوهشگر را توانمند می‌سازد یک پدیده را همان‌گونه که وجود دارد بررسی کند و چگونگی زندگی انسان‌ها را توصیف می‌کند (ری‌یلو^۲، ۲۰۰۸). پدیدارشناختی مطالعه پدیده‌هاست و بر توصیف دقیق پدیده‌ها در همه زمینه‌های تجربه

1. Blaikie.N.

2. Reillo, M.

تأکید دارد. پدیدارشناسان فرض نمی‌کنند که اطلاع کاملی از آنچه برای مردم اتفاق می‌افتد دارند، بلکه آن‌ها بر جنبه‌های ذهنی رفتار مردم تأکید دارند؛ بنابراین، به جای ثبت رفتار، تلاش پژوهشگر کیفی این است تا درک کند که آن رفتار برای افراد مورد مطالعه چه معنی و مفهومی دارد. این درک مستلزم این است که معنی کیفی به آن رفتار نسبت دهد (بلیکی، ۱۹۳۳، ترجمه چاوشیان، ۱۴۰۰).

جامعه پژوهش مجموعه اعضای حقیقی یا فرضی است که نتایج پژوهش به آن تعمیم داده می‌شود. جامعه مورد مطالعه این پژوهش را دختران ۱۳ تا ۱۸ سال شهر تهران تشکیل می‌دهد. انتخاب نمونه، در پژوهش پدیدارشناسی مطابق هدف مورد مطالعه است و داده‌ها از افرادی که آن پدیده را تجربه کرده‌اند، گردآوری می‌شود؛ بنابراین هدف، انتخاب مشارکت‌کنندگانی است که تجربه زیسته‌ای مطابق موضوع پژوهش محقق دارند و نیز تمایل دارند در رابطه با این تجربه صحبت کنند. اگر این تجربه نباشد، گردآوری داده‌ها از چنین نمونه‌ای بی‌معنا خواهد بود. در مطالعات کیفی از نمونه‌گیری هدفمند^۱ برای گزینش افراد مورد مطالعه می‌توان استفاده کرد (محمدپور، ۱۳۹۸) در این پژوهش نیز انتخاب نمونه به روش هدفمند و با شرط حضور حداقل ۵ ساعت در شبانه‌روز در فضای مجازی انجام شد. نمونه‌ها مورد مصاحبه بدون ساختار قرار گرفتند و این پروسه تا اشباع داده‌ها (دریافت نکردن اطلاعات و داده‌های جدید) ادامه داشته که تعداد شرکت‌کنندگان به ۲۰ نفر رسید. منظور از اشباع حالتی است که پاسخ‌های داده‌شده به سؤالات، در بردارنده اطلاعات جدیدی نباشند (بلیکی، ۱۹۳۳، ترجمه چاوشیان، ۱۴۰۰). در این تحقیق با ۲۰ نفر مصاحبه شد، اما بعد از مصاحبه با ۱۷ نفر تقریباً داده‌ها به اشباع رسید و نکته جدیدی در میان مصاحبه‌ها دیده نمی‌شد. سؤال اصلی مصاحبه عبارت است از: چند ساعت در روز در فضای مجازی هستید؟ و حضور در فضای مجازی چقدر بر هویت دخترانه شما و رضایت از آن تأثیر داشته است؟

مصاحبه‌ها به صورت مصاحبه حضورى به مدت ۳۵-۴۵ دقیقه انجام می‌شد. قبل از

1. Purposeful sampling

مصاحبه، با مشارکت کنندگان در مورد اهداف مطالعه صحبت شد و از آنان رضایت کتبی و آگاهانه برای شرکت در مطالعه گرفته شد. مصاحبه‌ها با اجازه و رضایت کتبی افراد ضبط شد و بعد از اتمام مصاحبه، عین کلمات افراد استخراج و هریک به‌طور دقیق مکتوب شد بار دیگر برای دقت و اطمینان بیشتر کار، نوشته‌ها با فایل صوتی مصاحبه‌ها مقایسه گردید و درنهایت به‌صورت کدگذاری و گمنام تحلیل شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از رویکرد پدیدارشناختی با روش پیشنهادی اسمیت^۱ (بلیکی، ۱۹۳۳، ترجمه چاوشیان، ۱۴۰۰) استفاده شد. اسمیت سه مرحله را برای تحلیل داده‌ها در روش پدیدارشناسی پیشنهاد کرده است: ۱. تولید داده‌ها، ۲. تجزیه و تحلیل داده‌ها و ۳. تلفیق مورد‌ها. به این ترتیب پس از ضبط مصاحبه‌ها و تبدیل به نوشتار، مقوله‌های فرعی تعیین و برچسب زده شدند و پس از آن، پژوهشگر به سازمان‌دهی و خوشه‌بندی مقوله‌ها اقدام نمود. به این معنا که با استمرار مقایسه و لحاظ کردن تفاوت‌ها و شباهت‌های مقوله‌های فرعی، مقوله‌های کلی‌تر (درون‌مایه‌ها) استخراج شد و درنهایت از طریق تلفیق، فهرست کاملی از مقوله‌ها (۴ مضمون اصلی، ۹ مضمون فرعی و ۵۲ واحد معنایی) به دست آمد. با توجه به اهمیت اعتبار و پایایی یافته‌های تحقیق با استفاده از شیوه کنترل اعضا^۲ (کرسول^۳، ۲۰۱۵، ترجمه وفایی زاده، ۱۴۰۰) قابلیت اعتماد و اعتبار تحقیق مورد ارزیابی قرار گرفت. از این رو به‌منظور اطمینان از فهم دقیق آنچه مصاحبه‌شوندگان روایت کرده‌اند، تبادل اطلاعات با آن‌ها انجام شده و آنچه فهمیده شده جهت تأیید با آن‌ها در میان گذاشته می‌شود. علاوه بر این به‌منظور تأییدپذیری یافته‌های تحقیق و کاهش شائبه تفسیرهای شخصی و اطمینان از اینکه محقق به‌اندازه کافی جزئیات را در اختیار مخاطبین گذاشته که بتوانند بر اساس آن داده‌های گردآوری شده و تحلیل آن‌ها را ارزیابی کنند، به نقل قول مشارکت کنندگان در تحقیق، در بخش گزارش یافته‌ها استناد شده است. از طرفی باهدف افزایش اعتبار مرحله تحلیل داده‌ها، علاوه بر استفاده از تکنیک کدگذاری مجدد، از اظهارنظر برخی اساتید و همکاران در خصوص

1. Smith

2. Member checking

3. Creswell.J.

مقوله‌ها و مفاهیم استخراج شده و رسیدن به اجماع نظر در رابطه با آن، استفاده شده است. در نهایت به منظور افزایش اعتبار پژوهش، نتایج تحقیق با نتیجه سایر پژوهش‌های انجام شده، مقایسه و یافته‌ها تحلیل شده است.

یافته‌ها

پژوهش حاضر باهدف بررسی تجارب زیسته دختران نوجوان از حضور در فضای مجازی و تأثیر آن بر هویت جنسیتی آن‌ها انجام شده است؛ بنابراین نتایج تحلیل مصاحبه‌ها گزارش و جداول مربوط به آن در ادامه بیان می‌شود. در جدول ۱ مشخصات جمعیت شناختی دو گروه نشان داده شده است.

جدول ۱. ویژگی‌های مصاحبه‌شوندگان

| ردیف | کد | سن | نام | پایه تحصیلی | ساعت حضور در فضای مجازی | محیط |
|------|-----|----|--------|-------------|-------------------------|-----------------------|
| ۱ | P01 | ۱۴ | مریم | هشتم | ۵-۶ | واتساپ |
| ۲ | P02 | ۱۳ | بشری | هفتم | ۵-۶ | واتساپ |
| ۳ | P03 | ۱۳ | نرگس | هفتم | ۵-۶ | واتساپ_روبوکا-شاد |
| ۴ | P04 | ۱۳ | مائده | هفتم | ۵-۶ | واتساپ-اینستا |
| ۵ | P05 | ۱۴ | فاطمه | هشتم | ۶-۵ | واتساپ-اینستا-گوگل |
| ۶ | P06 | ۱۸ | یاسمین | دوازدهم | ۶-۷ | اینستا |
| ۷ | P07 | ۱۸ | روژان | دوازدهم | ۶-۷ | اینستا_گوگل |
| ۸ | P08 | ۱۵ | فرزانه | نهم | ۵ | یوتیوب-پینترست-واتساپ |
| ۹ | P09 | ۱۸ | معصومه | یازدهم | ۵ | اینستا-یوتیوب-گوگل |
| ۱۰ | P10 | ۱۵ | پرینسا | نهم | کل روز | اینستا-گوگل |
| ۱۱ | P11 | ۱۴ | مهدیه | هفتم | ۶-۵ | پینترست-واتساپ |
| ۱۲ | P12 | ۱۴ | فاطمه | هفتم | ۶-۵ | اینستا-گوگل |
| ۱۳ | P13 | ۱۳ | فاطمه | ششم | ۸-۷ | یوتیوب-اینستا |
| ۱۴ | P14 | ۱۴ | زهرا | ششم | ۹-۸ | واتساپ-اینستا |
| ۱۴ | P15 | ۱۳ | فاطمه | ششم | ۵ | پین تر است |

| ردیف | کد | سن | نام | پایه تحصیلی | ساعت حضور در فضای مجازی | محیط |
|------|-----|----|--------|-------------|-------------------------|----------------------|
| ۱۶ | P16 | ۱۳ | ملیکا | ششم | اغلب اوقات | واتساپ-اینستا-گوگل |
| ۱۸ | P17 | ۱۸ | میینا | دوازدهم | ۶-۷ | واتساپ-گوگل-یوتیوب |
| ۱۸ | P18 | ۱۵ | نارینا | هشتم | همه اوقات | اینستا-یوتیوب-واتساپ |
| ۱۹ | P19 | ۱۷ | زهرا | یازدهم | ۷ | گوگل- واتساپ-اینستا |
| ۲۰ | P20 | ۱۷ | شکیبا | دوازدهم | همه اوقات شبانه روز | اینستا، واتساپ |

در جدول ۱ اطلاعات دموگرافیک شرکت‌کنندگان در پژوهش نشان داده شده است. به‌طور کلی در این پژوهش ۲۰ نفر در بازه سنی ۱۳-۱۸ سال بودند. بیشترین شرکت‌کنندگان ۱۳ سال (۶ نفر) و کمترین شرکت‌کنندگان ۱۷ سال (۲ نفر) داشتند؛ که ساعت حضور این افراد در شبکه‌های اجتماعی از کمترین ۵ ساعت تا کل روز گسترده بود. از تحلیل مصاحبه شرکت‌کنندگان پژوهش چهار مضمون اصلی و نه مضمون فرعی استخراج شد در جدول ۲ آمده است.

جدول ۲. آسیب‌شناسی پدیدارشناسانه هویت جنسیتی دختران از حضور در فضای مجازی

| مضمون اصلی | مضمون فرعی | مفاهیم |
|----------------------------------|---|---|
| تغییرات رفتاری | ۱_ پسرانه صحبت کردن | الف) غیرتی صحبت کردن ب) الفاظ پسرانه به کار بردن |
| | ۲-لباس‌های عجیب و پسرانه پوشیدن | |
| دسترسی به اطلاعات جنسی زود هنگام | ۱_ روابط جنسی زودرس | الف) سهولت ارتباط با جنس مخالف ب) شکست عاطفی ج) سرزنش خود به‌عنوان یک همسر و مادر آینده د) درگیری ذهنی دائمی |
| | ۲_ روابط عاطفی زودرس | |
| ۳_ کاهش اعتماد به نفس | ۱_ بدریخت‌انگاری ۲-خودشی‌انگاری | |
| ۴ اختلال در هویت جنسیتی | ۱_ نارضایتی جنسیتی ۲_ تمایلات ترا جنسیتی ۳_ بی جنسیتی | |

داده‌های جدول ۲ که از تحلیل مصاحبه شرکت‌کنندگان در پژوهش به‌دست آمده است نشان می‌دهد از حضور در فضای مجازی چهار مضمون اصلی: «تغییرات رفتاری»، «دسترسی به اطلاعات زود هنگام جنسی»، «کاهش اعتماد به نفس»، «اختلال در هویت جنسیتی» برداشت می‌شود که هر کدام به چندین زیر مؤلفه انشعاب پیدا می‌کنند؛ که به تفصیل در ادامه به آن خواهیم پرداخت.

۱- مضمون مرتبط با تغییرات رفتاری

حضور نوجوانان در فضای مجازی تأثیرات مثبت و منفی می‌تواند در آنان ایجاد کند که بر اساس تحلیل مصاحبه‌های انجام شده با نوجوانان دختر این‌گونه به نظر می‌رسد که یکی از آسیب‌های حضور آن‌ها در فضای مجازی تغییرات رفتاری است که شامل مضامین فرعی «پسرانه صحبت کردن» و «لباس پوشیدن پسرانه» می‌شود. پسرانه صحبت کردن شامل کاربرد اصطلاحات خاص برگرفته شده از فضای مجازی در بین نوجوانان است که شامل صحبت کردن پسرانه و الفاظ پسرانه می‌شود. از دیگر تأثیرات فضای مجازی معرفی مانکن‌های پسرانه است که سبب تمایل دختران به پوشیدن لباس‌های پسرانه است.

معصومه (۹): «بین دوستانم الگوگیری از حرکات و تکیه‌کلام‌های فضای مجازی فراوان است. دوستانم با تقلید از فضای مجازی از الفاظ تصنعی استفاده می‌کنند و به همدیگر آقایی و خانمی صدا می‌زنند و وانمود می‌کنند که روی دوستان خود غیرت دارند. کم‌کم باور می‌کنند مثل مرد هستند نسبت به دوست دختر یا همسرشان».

زهرا (۱۹): «با شنیدن بعضی الفاظ و کلام‌ها تو فضای مجازی، قباحت ریخته میشه و دخترا راحت‌تر به کار می‌برند؛ مثل پیچوندن، قفلی زدن، گرا دادن، سس ماست، توپاچه کردن، سرویس کردن و...».

نارینا (۱۸): «خیلی دوست دارم لباس‌های پسرانه بپوشم. پیراهن کش و شلوار. ولی مامانم نمیذاره، تو اینستا لباس‌هایی که دوست دارم می‌بینم ولی مامانم نمیذاره بخرم».

زهرا (۱۷): «فضای مجازی به نظرم باعث شده که من جرأت پیدا کنم راحت‌تر تیپ‌هایی رو که می‌خوام بپوشم که اگر فضای مجازی نبود شاید همه خیلی عجیب بهش

نگاه می‌کردند. ولی فضای مجازی باعث شده دیگران از بس تو این فضا تیپ‌های مختلف می‌بینند تیپ‌های پوشش زاپ‌دار و مدل‌هایی شاید دیگران عجیب می‌دونند وقتی می‌بینم دیگران تو این فضا این طوری‌اند هم راحت‌تر می‌شه، هم تقویت می‌شم، می‌دونم کسای دیگه‌ای هم مثل من می‌پوشند سلیقه‌شون شبیه من و اینکه تیپ‌های با حال و عجیب غریب یا حتی پسرانه آنجا زیاد می‌بینم برای همه عادی می‌شه»

۲- مضمون مرتبط با دسترسی به اطلاعات جنسی زودهنگام

با پیدایش شبکه‌های اجتماعی از قبیل فیس‌بوک، واتس‌آپ، اینستاگرام و ... در مدت کوتاه دسترسی راحت به جنس مخالف، تصاویر و اطلاعاتی از قبیل پورنو و ... امکان‌پذیر شده است. آنچه از مصاحبه‌ها دریافت می‌شود این است که دسترسی آزاد و زودرس به این اطلاعات با برانگیختن حس کنجکاوی نوجوانان، آن‌ها را تحریک به ادامه استفاده از این محتواها می‌کند که به دنبال خود آسیب‌هایی را همراه دارد. این مضمون شامل دو مضمون فرعی روابط جنسی زودهنگام و روابط عاطفی زودرس است. از تحلیل مصاحبه‌های انجام شده با دختران نوجوان این پژوهش، استنباط می‌شود که امکان دسترسی آزاد و زودهنگام به اطلاعات از طریق اینترنت، باعث برقراری روابط جنسی زودرس شده است. همچنین فضای مجازی تمایل آن‌ها را به داشتن روابط عاشقانه تشدید می‌کند و همین‌طور زمینه برقراری این روابط را تسهیل می‌کند. این مضمون دارای مفاهیم سهولت ارتباط با جنس مخالف، شکست عاطفی، سرزنش خود به‌عنوان یک همسر و مادر آینده، درگیری ذهنی دائمی است.

مانده (۴): «دوستام تو فضای مجازی راحت با پسرها دوست می‌شوند. بعد تو دنیای واقعی قرار می‌گذارند بعد زود از هم جدا می‌شوند. این اثر منفی روی روحیه‌شون می‌ذاره چون وابستگی عاطفی ایجاد می‌کنه و این روحیه یک دختر را خیلی داغون می‌کنه، ما دخترها ساده‌ایم فکر می‌کنیم هر چی تو این فیلم‌های عشقی می‌بینیم درسته».

روژان (۷): «فضای مجازی ارتباط با جنس مخالف را خیلی راحت کرده و افراد ممکن ارتباط بگیرند و وابسته شوند و آخرش هم یا مجبورند جدا بشوند یا به خاطر

وابستگی بدون اینکه بدرد هم بخورند ازدواج کنند، اینجاست که خیلی از خودم و از زن بودم و از اینکه مادر بشوم و به‌عنوان یک مادر دختردار بشوم بدم میاد، آخه دخترها خیلی اذیت می‌شوند»

معصومه (۹): «تصاویری که در فیلم‌های جنسی اینستا یا فضای مجازی می‌بینم در موقعیت‌های مختلف برام تداعی می‌شوند هم احساس بدی پیدا می‌کنم هم تمایل به رابطه جنسی پیدا می‌کنم».

مهدیه (۱۱): «تو فضای مجازی راحت‌تر با جنس مخالف صحبت میشه. خانواده‌ها محدودیت شون کمتر هست. موفقیت‌آشنایی در فضای مجازی ممکن است زیر ۵ درصد باشد چون بد شروع می‌شود ولی به‌رحال این‌جوری دیگه، باید شکست عشقی را تحمل کرد، هرچند ما دخترها واقعاً اذیت می‌شویم».

۳- مؤلفه مرتبط با کاهش اعتماد به نفس

تجربه دختران از حضور در فضای مجازی این است که خود را با بلاگرها و سبک زندگی نمایشی مقایسه می‌کنند که در آن‌ها احساس حقارت ایجاد می‌کند. در واقع دیدن بلاگرها و مانکن‌ها با چهره‌ها و اندام‌های خاص و ایدئال‌سازی آن‌ها در فضای مجازی به خودپنداره فیزیکی دختران آسیب می‌زند. این مضمون شامل بدریخت‌انگاری و خودشی‌انگاری می‌شود.

نارینا (۱۸): «از هیکل خودم و قیافه‌ام متنفرم از شکل دماغم بدم میاد این‌همه هیکل‌های قشنگ می‌بینم تو اینستا همه هیکل‌هاشون لاغر و قشنگ ولی من خیلی چاقم ران پام خیلی بزرگ متنفرم ازش».

روژان (۷): «در فضای مجازی همه‌چیز را ایدئال نشان می‌دهند، آدم احساس زشتی می‌کنه، اعتماد به‌نفسم رو پایین بیاره».

شکیبا (۲۰): «همش دنبال اینم که یک‌جوری قیافم را زیبا کنم. اندامم را درست مثل مانکن‌ها کنم. دماغم را عمل کنم، موهام اکستنشن کنم، ناخن بکارم. فقط وقتی شبیه مدل‌های اینستا بشوم از خودم راضی می‌شوم به‌جز این به چیز دیگری فکر نمی‌کنم. خوب

همه الآن دنبال دختر زیبا و خوش‌اندام هستند دیگه، البته سر همین‌ها هم دائم با مادرم دعوا داریم».

۴- مؤلفه مرتبط با اختلال در هویت جنسیتی

آزادی‌های نامتعارف در فضای مجازی مخصوصاً درباره پسرها و همچنین دیدن فیلم‌های روابط جنسی دختر و پسر در فرایند هویت‌یابی جنسیتی آن‌ها اختلال ایجاد کرده است. این مضمون شامل مضامین فرعی چون *نارضایتی جنسیتی*، *تمایلات تراجنسیتی*، *بی‌جنسیتی* است. اغلب دختران نوجوان این پژوهش نسبت به دختر بودن خود ابراز نارضایتی جنسیتی کرده‌اند.

افراد ترنس یا تراجنسیتی کسانی هستند که از نظر فیزیولوژی و بدنی به‌طور کامل زن یا مرد هستند اما خود را جنس مخالف معرفی می‌کنند. نحوه لباس پوشیدن و رفتار کردن این افراد برخلاف جنسیت واقعی‌شان است. با تحلیل مصاحبه‌های انجام‌شده حاکی از این است که فضای مجازی با ایجاد نارضایتی جنسیتی در دختران آنان را به سمت *تمایلات تراجنسیتی* سوق می‌دهد.

نوجوانان بافاصله گرفتن از خانواده و پناه بردن به فضای مجازی برای پر کردن احساس تنهایی خود شروع به برقراری ارتباط با افرادی می‌کنند که حتی در درست بودن هویتشان (زن یا مرد بودنشان) هم شک دارند. همین امر باعث شکل‌گیری تفکر *بی‌جنسیتی* در میان نوجوانان شده است.

نرگس (۳): «از وقتی فیلم‌های روابط جنسی زن و مرد را می‌بینم، نگاهم به مردها خیلی منفی شده، از زن بودنم بدم می‌آید».

فاطمه (۱۵): «من و دوستانم وقتی آزادی‌های پسرها و زندگی راحت آن‌ها را حتی در فضای مجازی می‌بینیم دیگه دوست نداریم دختر باشیم. گاهی فکر می‌کنم من هم یک پسر و ولی با بدن دختر».

شکیبا (۲۰): «انقدر در قالب یک پسر با دیگران چت کردم و خودم را جای پسرها زده‌ام که واقعاً فکر می‌کنم پسر، یادم می‌ره که نه بابا یک دخترم»

نارینا (۱۸): «من جنسیت برام مهم نیست، من بی‌جنسیتی رو دوست دارم حالم به هم می‌خوره به پسرها با دید جنسیتی نگاه کنم».

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش حاضر نشان داد، حضور بیش از ۵ ساعت در روز در شبکه‌های مجازی مانند اینستاگرام باعث کاهش اعتماد به نفس و تغییرات رفتاری دختران نوجوان می‌شود. این یافته همسو با نتایج پژوهش‌های وانگ و همکاران (۲۰۲۲)، دی‌وریس و ووسن (۲۰۱۹)، ابوالفتحی و همکاران (۲۰۲۲)، پورشهریاری، عبداللهی و امینی (۱۴۰۱)، کریمیان و همکاران (۱۳۹۶) و طالعی و همکاران (۱۳۹۸) است.

قرار گرفتن در متن و بافت اجتماعی بدن محور مانند اینستاگرام، دختران را به سمت شیء‌انگاری یا بدریخت‌انگاری سوق می‌دهند و تنیده شدن دوران نوجوانی در کلیشه‌های جنسیتی برای زیبایی و جذابیت، دختران را دچار گیجی و سردرگمی می‌کند (دی‌وریس و ووسن، ۲۰۱۹). هنجارهای زیبایی زنانه در دوره‌های گوناگون متفاوت بوده‌اند و تصویرهای قالبی از بدن‌های زنان آرمانی مدام در فضای مجازی ارائه می‌شوند و دختران نوجوان با استفاده از این معیارها درباره خودشان قضاوت می‌کنند. در واقع فضای مجازی، نوجوانان را تشویق به پذیرش این موضوع کرده که ظاهر جسمانی بیش از سایر شایستگی‌ها ارزش‌گذاری شده می‌باشد (طالعی و همکاران، ۱۳۹۸). از طرفی هنجاری فیزیکی و جسمی مانند افزایش وزن در زمان بلوغ در تقابل با القائات این شبکه‌های اجتماعی از اندام مطلوب زن قرار می‌گیرد؛ بنابراین دختر نوجوان هر چه تلاش کند، بازهم خود را در شکاف و فاصله زیادی با آنچه می‌خواهد می‌بیند و احساس شرمساری و بدریخت‌انگاری نسبت به اندام خود می‌کند (کریمیان و همکاران، ۱۳۹۶).

ناخشنودی از بدن و به تبع آن از هویت جنسیتی، با اولین تطابق‌های ناخودآگاه اندام واقعی با آنچه که در فضای مجازی مورد پذیرش دیگران است، آغاز می‌شود. تداوم این روند باعث شرمساری می‌شود که به‌طور مستقیم بر رضایتمندی دختران از هویت جنسیتی خود و بر اعتماد به نفس آنان اثر می‌گذارد. در چنین شرایطی شبکه‌های اجتماعی با ارائه و

ترویج تصاویر پوششی عجیب، دختران را به رقابت در جلوه‌گری هرچه بیشتر سوق می‌دهند و این‌گونه القا می‌کنند که در صورت پوشیدن لباس‌های عجیب، از محبوبیت بیشتری بین سایرین برخوردار خواهند شد (طالعی و همکاران، ۱۳۹۸). دختر نوجوانی که دچار بدریخت‌انگاری است و احساس حقارت می‌کند و نسبت به هویت جنسیتی خود نارضایتی دارد با مشاهده آزادی عمل بیشتر پسران نسبت به دختران چه در فضای حقیقی و چه فضای مجازی سعی می‌کند با استفاده از الفاظ پسرانه یا حتی پوشش پسرانه به‌طور ناخودآگاه آزادی عملی که دوست دارد را به دست آورد و با همانندسازی با پسران و شکل‌گیری افکار قالبی مبتنی بر پسر بودن و به تبع آن انجام رفتارهای قالبی پسرانه از هویت جنسیتی خود فاصله بیشتری می‌گیرد (وانگ و همکاران، ۲۰۲۲).

یافته دیگر این پژوهش نشان می‌دهد، حضور بیش از ۵ ساعت در روز را در شبکه‌های مجازی منجر به دسترسی زودهنگام دختران نوجوان به اطلاعات جنسی (عکس و فیلم پورن) می‌شود که روابط عاطفی یا جنسی زودرس از پیامدهای آن است. این یافته همسو با نتایج پژوهش‌های رورکاج (۲۰۲۰)، دی‌وریس و ووسن (۲۰۱۹)، ابوالفتحی و همکاران (۲۰۲۲)، فتحی و همکاران (۱۴۰۱)، طالعی و همکاران (۱۳۹۸) و مولایی و جانی (۱۳۹۴) است.

مواجهه با محتوای خارج عرف جنسی نه‌تنها موجب بیداری جنسی نوجوانان شده، بلکه اینترنت و فضای مجازی، بستر آشنایی و تعامل با جنس مخالف و ملاقات در فضای واقعی و ارتباطات جنسی را نیز فراهم آورده است. در واقع کارکرد اول، تهییج و تشویق جنسی و کارکرد دوم، تسهیل بستر ارتباطی با جنس مخالف است (رورکاج، ۲۰۲۰). اینستاگرام با انتشار محتوای غیراخلاقی و عادی جلوه دادن آن‌ها، آن را امری فردی و قابل کنترل دانسته و موجب ترغیب افراد به آن می‌شود. همچنین با ایجاد وسوسه و تحریک افراد جهت تماشا و دنبال کردن مفاهیم غیراخلاقی و حساسیت‌زدایی، بی‌بندوباری جنسی را ترویج نموده و موجب انحرافات جنسی در سنین پایین می‌گردد؛ چراکه هرچقدر مفاهیم و مطالب غیراخلاقی برجسته شوند، تأثیرات آن‌ها بر افکار افراد بیشتر می‌شود (مولایی و

جانی، ۱۳۹۴).

همچنین نوجوانان در جهت ارضای حس کنجکاوی و برحسب نیازهای عاطفی خود به جست‌وجوی شیوه‌های متنوعی از روابط اجتماعی گسترده‌تر به‌خصوص رابطه عاطفی با جنس مخالف در شبکه‌های مجازی برانگیخته می‌شوند که پیامد این رفتارها در بیشتر مواقع با تجربیات تلخ شکست عاطفی همراه است. در ادامه شکست عاطفی با کاهش سطح بهزیستی هیجانی و عاطفی همراه خواهد بود و به درگیری‌های ذهنی و واکنش‌های ناسازگار منجر می‌گردد (ابوالفتحی و همکاران، ۲۰۲۲). گسترش اثر منفی این شکست عاطفی نیز بر جنبه‌های عاطفی، تحصیلی و نارضایتی از هویت جنسیتی دختران نوجوانان غیرقابل‌انکار است (روکاج، ۲۰۲۰).

مجموعه این عوامل فرایند شکل‌گیری هویت جنسیتی دختران را دچار اختلال می‌کنند که می‌تواند شامل: نارضایتی جنسیتی، تمایلات تراجنسیتی و بی‌جنسیتی باشد. این یافته همسو با نتایج پژوهش‌های ابوالفتحی و همکاران (۱۴۰۱)، ریچارد و کوچوت-اسچیکس (۲۰۲۰)، پمپک و همکاران (۲۰۰۹) و مولایی و جانی (۱۳۹۴) است. در حقیقت اینترنت و فضای مجازی جهان را به‌صورت دهکده‌ای درآورده و همین امر باعث شده هویت‌های متنوع و متعدد به‌راحتی با یکدیگر در ارتباط باشند و بر یکدیگر تأثیر بگذارند. به عبارتی فضای مجازی، با ابزارهای فرهنگی هویت‌سازی که در اختیار دارد، فرصت تعاملات گسترده و نامحدود را در سطحی وسیع ایجاد نموده است. تعاملات مذکور، شکل‌گیری هویت جنسیتی را با استفاده از منابع جدید فراهم ساخته و می‌تواند معنای متفاوتی از جنسیت را بسازد که به‌طور کلی فرد را فاقد جنسیت کند (پمپک و همکاران، ۲۰۰۹).

گاهی نیز نوجوانان به لحاظ روانی دچار بحران و تضاد هویتی می‌شوند و تمایلات تراجنسیتی پیدا می‌کند؛ چراکه نقش‌های جنسیتی یا ترجیحات و رفتارهای مربوط به جنسیت که جامعه‌پسند هستند، توسط محیط و عوامل بیولوژیک تعیین می‌شوند. محیط از زمان تولد به شکل‌های مختلف، تفاوت‌های جنسیتی را تقویت می‌کند در صورتی که به هر

دلیلی رفتارهای متناسب با جنسیت خاصی بی‌ارزش شمرده شود، نوجوان رفتارهای متناسب با جنسیت خود را نشان نمی‌دهد و با جنسیت دیگر، همانندسازی می‌کند (ریچارد و کوچوت-اسچیکس، ۲۰۲۰).

با جمع‌بندی موارد فوق می‌توان گفت شبکه‌های اجتماعی بستری برای فرایند هویت‌یابی نوظهور دختران فراهم کرده است که به دنبال خود تضعیف منابع هویت‌ساز پیشین و شکل‌گیری هویت پسین را همراه دارد. در این میان اینستاگرام به دلیل محوریت بر نمایش تصویری و انتشار محتوای متنوع و ارتباط‌گیری دوطرفه از طریق (لایک یا کامنت)، زمینه‌ساز ایجاد یک خرده فرهنگ زنانه از قشرهای مختلف تحصیلی، طبقاتی و سنی گردیده است (باقری، ربیعی، اکبری و قاسمی، ۱۴۰۰). لذا لازم است با توجه به رابطه میان میزان استفاده از فضای مجازی با مسئله رفتار، پوشش، اعتماد به نفس و هویت جنسیتی دختران، سیاست‌گذاران فرهنگی برنامه‌های عملیاتی برای گسترش سواد رسانه‌ای و پرورش تفکر انتقادی کاربران داشته باشند. همچنین قبل از هرگونه اقدام سیاست‌گذارانه، آسیب‌های فضای مجازی برای نوجوانان به‌ویژه دختران بررسی شود تا بتوان ضمن استفاده از فرصت‌های فناورانه شبکه‌های اجتماعی، برای پاسخگویی مناسب به نیازهای مغفول مانده دختران در دنیای واقعی برنامه‌ریزی کرد. همچنین مشاوران و مسئولین حوزه سلامت روان نیز می‌توانند با در نظر داشتن نیازها، انگیزه‌ها و آسیب‌های ذکرشده برای حضور دختران در فضای مجازی، جهت اقدامات پیشگیرانه و یا طراحی محتواهای فناورانه هدفمند با تمرکز بر بهبود مدیریت هیجانی، افزایش عزت‌نفس، خودپذیری و هویت‌یابی دختران وارد عمل شوند. قراردادن یافته‌های پژوهش حاضر در اختیار والدین و متولیان امر آموزش نیز می‌تواند در آگاهی‌بخشی به آن‌ها در جهت درک هرچه بهتر انگیزه حضور دختران نوجوان در فضای مجازی و خطرات پیش روی آنان و اتخاذ شیوه‌های آموزشی و تربیتی کارآمدتر مفید واقع شود.

پژوهش حاضر با محدودیت‌هایی نیز مواجه بود. محدودیت‌های ذاتی یافته‌های ناشی از پژوهش‌های کیفی تعمیم نتایج را با سطحی از خطا همراه می‌سازد و تعمیم آن باید با

محافظه‌کاری صورت گیرد. یکی دیگر از محدودیت‌های این پژوهش که در دسته محدودیت‌های اجرایی قرار می‌گرفت فرهنگ محافظه‌کارانه نوجوانان شرکت‌کننده در پژوهش بود. به طوری که ممکن است برخی از پاسخ‌ها به خوبی به شکل کاملی تجربه زیسته آنان را بازنمایی نکند. از سویی این مطالعه محدود به دختران بود بنابراین پیشنهاد می‌شود پژوهشگران آتی در خلال پژوهش‌های کیفی به بررسی تفاوت‌های تجربه زیسته دختران و پسران بپردازند تا مشخص شود که تفاوت‌های اثرپذیری دختران و پسران از فضای مجازی به چه صورت است.

تعارض منافع


بین نویسندگان این پژوهش هیچ تعارض منافی وجود ندارد.

سپاسگزاری

بدین وسیله از مسئولین مدارس شهر تهران، نوجوانان شرکت‌کننده در این مطالعه تشکر و قدردانی می‌شود.


ORCID

Atyeh Soltan

 <https://orcid.org/>

Mohammadi

Zahra Sadat Pour Seyyed

 <https://orcid.org/0000-0002-2267-9451>

Aghaei

منابع

- ابراهیمی، سارا، خواجه‌وند احمدی، عیسی. (۱۳۹۹). تحلیل روان‌سنجی مقیاس قربانی شدن در فضای مجازی و ارتباط آن با عوامل روانی و اجتماعی در دانش آموزان دختر. *مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان*، ۳(۱۸)، ۱۴۵-۱۸۰.
- اردکانی فرد، زهرا. (۱۴۰۰). زنان تأثیرگذار اینستاگرامی؛ زنانگی بازنمایی شده در صفحات زنان اینفلوئنسر ایرانی. *زن در فرهنگ و هنر*، ۱۳ (۱)، ۹۰-۶۵.
- <https://doi.org/10.22059/jwica.2021.321321.1565>
- باقری، شهلا، ربیعی، مرجان، اکبری؛ الهام، قاسمی، عاصمه. (۱۴۰۰). مطالعه فرایند هویت‌یابی زنان در شبکه‌های اجتماعی: مورد مطالعه: زنان کاربر اینستاگرام. *مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران*، ۱۰(۴)، ۱۰۲۹-۱۰۵۹.
- بلیکی، نورمن. (۱۹۳۳). طراحی پژوهش‌های اجتماعی، ترجمه حسن چاوشیان (۱۴۰۰). تهران: نشر نی.
- پورشهریاری، مه‌سیما، عبداللهی، عباس، امینی، آرزو. (۱۴۰۰). واکاوی عوامل انگیزشی استفاده از رسانه‌های اجتماعی مجازی در بین نوجوانان: یک مطالعه کیفی. *فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی*، ۱۳(۵۲)، ۶۵-۹۸.
- خواجه‌وندی احمدی، عیسی، ابراهیمی، سارا. (۱۴۰۰). نقش عوامل فردی، خانوادگی و اجتماعی در بزه‌دیدگی در فضای مجازی. *مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران*، ۱۳(۲)، ۷-۲۳.
- زند کریمی، غزال، کربلایی حسین شالباف، زهرا، دهدست، کوثر. (۱۴۰۱). تدوین و اعتباریابی برنامه آموزش فرزندپروری نوجوانان در فضای مجازی. *فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی*، ۱۳(۵۱)، ۱-۳۰.
- طالعی، علی، اسمعیلی، معصومه، فلسفی نژاد، محمدرضا، کاظمیان، سمیه، برجعلی، احمد. (۱۳۹۸). آسیب‌شناسی ارتباط با جنس متفاوت در شبکه‌های اجتماعی مجازی: یک مطالعه پدیدارشناسی با نوجوانان. *مجله تحقیقات علوم رفتاری دانشگاه علوم پزشکی اصفهان*، ۱۳(۱)، ۸۷-۹۷. <http://dx.doi.org/10.52547/rbs.17.1.87.97-87>
- فتحی، منصور، غیاثوند، احمد، شاکرم، معصومه. (۱۴۰۱). تجربه دختران نوجوان از رابطه با جنس مخالف در فضای مجازی. *پژوهش‌نامه زنان*، ۱۳(۴۰)، ۲۸۲-۲۴۵.
- <https://doi.org/10.30465/ws.2021.27804.2809>

کرسول، جان دبلیو. (۲۰۱۵). روش تحقیق، ترجمه مهدی وفایی زاده (۱۴۰۰). تهران: نشر زرین اندیشمند.

مولایی، مه‌ری، جانی، ستاره. (۱۳۹۵). رابطه اعتیاد به اینترنت با گرایش نوجوانان به جنس مخالف، رفتارهای جنسی، الکل، خشونت، چت و هک. *ماهنامه علمی پژوهشی دانشگاه*

علوم پزشکی کرمانشاه، ۱۹(۶). <https://brieflands.com/articles/jkums-69797.pdf>

نقشبندی، شیمیا، خواجه‌نوری، بیژن، عباسی شوازی، محمدتقی. (۱۴۰۱). تبیین رابطه بین مصرف رسانه‌ای و طلاق عاطفی، با تأکید بر محتوای رسانه‌ها: مورد مطالعه: زنان متأهل شیراز. *دوفصلنامه مسائل اجتماعی ایران*، ۱۳(۱)، ۲۵۱-۲۶۹.

نیکخواه قمصری، نرگس، منصوریان راوندی، فاطمه. (۱۳۹۳). تأملی بر رابطه فضای مجازی و هویت جنسیتی مطالعه موردی کاربران اینترنت در شهر کاشان. *مطالعات رسانه‌ای*، ۹(۴)، ۱۰۷-۱۲۰.

References

- Abolfathi, M., Dehdari, T., Zamani-Alavijeh, F., Taghdisi, M. H., Ashtarian, H., Rezaei, M., & Irandoost, S. F (2022). Identification of the opportunities and threats of using social media among Iranian adolescent girls. *Heliyon*, 8(4), e09224. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2022.e09224>
- Baker, S. A., & Walsh, M. J (2018). Good morning Fitfam': Top posts, hashtags and gender display on Instagram. *New media & society*, 20(12), 4553-4570. <https://doi.org/10.1177/1461444818777514>
- Becker, I., Auer, M., Barkmann, C., Fuss, J., Möller, B., Nieder, T. O., ... & Richter-Appelt, H (2018). A cross-sectional multicenter study of multidimensional body image in adolescents and adults with gender dysphoria before and after transition-related medical interventions. *Archives of sexual behavior*, 47(8), 2335-2347. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10508-018-1278-4>
- De Vries, D. A., & Vossen, H. G (2019). Social media and body dissatisfaction: investigating the attenuating role of positive parent-adolescent relationships. *Journal of youth and adolescence*, 48(3), 527-536. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10964-018-0956-9>
- Diamond, L. M (2020). Gender fluidity and nonbinary gender identities among children and adolescents. *Child Development Perspectives*, 14(2), 110-115. <https://doi.org/10.1111/cdep.12366>

- Fosch-Villaronga, E., Poulsen, A., Søråa, R. A., & Custers, B. H. M (2021). A little bird told me your gender: Gender inferences in social media. *Information Processing & Management*, 58(3), 102541. <https://doi.org/10.1016/j.ipm.2021.102541>
- Griffin, L., Clyde, K., Byng, R., & Bewley, S (2021). Sex, gender and gender identity: a re-evaluation of the evidence. *BJPsych Bulletin*, 45(5), 291-299. <https://doi.org/10.1192/bjb.2020.73>
- Jenkins, K (2018). Toward an account of gender identity. *Ergo*, 5(27), 713-744. <https://doi.org/10.3998/ergo.12405314.0005.027>
- Kaltiala-Heino, R., & Lindberg, N (2019). Gender identities in adolescent population: methodological issues and prevalence across age groups. *European Psychiatry*, 55, 61-66. <https://doi.org/10.1016/j.eurpsy.2018.09.003>
- Pempek, T. A., Yermolayeva, Y. A., & Calvert, S. L (2009). College students' social networking experiences on Facebook. *Journal of applied developmental psychology*, 30(3), 227-238. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2008.12.010>
- Renk, K., & Creasey, G (2003). The relationship of gender, gender identity, and coping strategies in late adolescents. *Journal of adolescence*, 26(2), 159-168. [https://doi.org/10.1016/S0140-1971\(02\)00135-5](https://doi.org/10.1016/S0140-1971(02)00135-5)
- Reillo, M (2008). *The lived experience of HIV/AIDS: A Heideggerian hermeneutical analysis* (Doctoral dissertation, College of Notre Dame of Maryland).
- Richard, G., & Couchot-Schiex, S (2020). Cybersexism: How gender and sexuality are at play in cyberspace. In *Gender, sexuality and race in the digital age* (pp. 17-30). Springer, Cham. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-29855-5_2
- Rokach, A (2020). Sexuality and internet use: the promise and dangers in cyberspace. *SciMedicine Journal*, 2(3), 151-156. <https://www.scimedjournal.org/index.php/SMJ/article/view/115>
- Steensma, T. D., Kreukels, B. P., de Vries, A. L., & Cohen-Kettenis, P. T (2013). Gender identity development in adolescence. *Hormones and behavior*, 64(2), 288-297. <https://doi.org/10.1016/j.yhbeh.2013.02.020>
- Turban, J. L., & Ehrensaft, D (2018). Research review: gender identity in youth: treatment paradigms and controversies. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 59(12), 1228-1243. <https://doi.org/10.1111/jcpp.12833>
- Wolfers, L. N. & Utz, S (2022). Social media use, stress, and coping. *Curr Opin Psychol*, 45, 101305. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2022.101305>
- Wang, Y., Geng, J., Di, K., Chu, X., & Lei, L (2022). Body talks on social

network sites and body dissatisfaction among college students: The mediating roles of appearance ideals internalization and appearance comparison. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 16(3). <https://doi.org/10.5817/CP2022-3-2>

Wartberg, L. Thomasius, R. & Paschke, K (2021). The relevance of emotion regulation, procrastination, and perceived stress for problematic social media use in a representative sample of children and adolescents. *Computers in Human Behavior*, 121, 106788. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2021.106788>

Zucker, K. J (2019). Adolescents with gender dysphoria: Reflections on some contemporary clinical and research issues. *Archives of Sexual Behavior*, 48(7), 1983-1992. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10508-019-01518-8>

استناد به این مقاله: سلطان‌محمدی، عطیه، پورسیدآقایی، زهرا سادات. (۱۴۰۲). آسیب‌شناسی پدیدارشناسانه هویت جنسیتی دختران نوجوان در فضای مجازی، فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی، ۱۴(۵۴)، ۶۱-۸۴.

DOI: 10.22054/QCCPC.2023.71537.3058



Counseling Culture and Psychotherapy is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.